

«Նոր ժամանակի կրթություն» ՀԿ

*ՀԵՐԹԱԿԱՆ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՄԱՆ
ԴԱՍԸՆԹԱՑ*

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ

*Հետազոտության թեման՝ Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը
մայրենիի ուսուցման գործընթացում*

Առարկան՝ Դասվար

Հետազոտող ուսուցիչ՝ Շուշան Դավթյան

Ուսումնական հաստատություն՝ Ախթալայի թիվ 2 միջնակարգ դպրոց

Երևան 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Ներածություն -----3

Մովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը մայրենիի ուսուցման
գործընթացում -----4

Եզրակացություն -----19

Օգտագործված գրականություն-----20

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Քննադատական մտածողությունն իրենից ներկայացնում է տեղեկատվությունը վերախմաստավորելու և ձևավորելու բարդ գործընթաց, որը կատարվում է գաղափարներն ու միջոցները ստեղծագործաբար համադրելու միջոցով: Դրա կիրառումը հնարավոր է բոլոր տարիքներում: Երբեմն կարծիք է հնչում, որ միայն ավագ դպրոցի աշակերտները կարող են ներգրավվել այդ գործընթացում: Սա բավականին սխալ պատկերացում է: Կրտսեր դպրոցի երեխաները ևս պատրաստակամորեն են մասնակցում բարդ խնդիրների լուծում պահանջող առաջադրանքների կատարմանը և ընդունակ են դրսևորել որոշումներ կայացնելու կարողության բարդ մակարդակ: Չէ՞ որ գիտելիքն արժեքավոր է, երբ այն կիրառելի է և ընկալված է հիմնավորապես: Ապագան պատկանում է նրանց, ովքեր կկարողանան տեղեկատվությունը քննադատաբար վերլուծել և կերտել սեփական ճշմարտությունը: Քննադատական մտածողությունը ինքնուրույն մտածողություն է: Քննադատորեն մտածող մարդն առանց քննարկելու, բանավիճելու այնքան էլ հաճախ չի կիսում մեկ ուրիշի տեսակետը: Նա կարողանում է մտածել և ինքնուրույն, ազատ ու անկաշկանդ արտահայտել իր կարծիքները: Քննադատական մտածողությունը ուսուցման համակարգում նոր մոտեցում է, որը վերջին տարիներին լայն տարածում է գտել: Այս մոտեցումը միաժամանակ հին պատմական արմատներ ունի: Հայտնի են Սոկրատեսի առաջարկած հարցադրումների մեթոդը, Պլուտարքոսի և Մ. Ֆ. Քվինթիլիանոսի զարգացրած մոտեցումն, ըստ որի՝ Աշակերտը ոչ թե սափոր է, որ պետք է լցնել գիտելիքներով, այլ ջահ է, որը պետք է վառել: Քննադատական մտածողությունը մտածելու մի եղանակ է, որը պահանջում է կարդալ, ընկալել տրված նյութը, որից հետո մտածել դրա մասին, վերլուծել, համեմատել, գնահատել, գտնել այդ նյութի կապը կյանքի հետ, կյանքում դրա կիրառման

հնարավորությունը:Քննադատական մտածողության զարգացման մեջ մեծ ավանդ ունեն
ամերիկյան մանկավարժներ Ջինի Լ. Սթիլը, Քուրթիս Ս. Մերեդիթը, Չարլզ Թեմփլը և
այլոք:Քննադատական մտածողություն եզրույթն առաջին հայացքից բացասական երանգ
է պարունակում, քանզի այն զուգորդվում է քննադատել բառին: Մակայն այս բառը
ներառում է քննել և դատել բառ-հասկացությունները: Այսինքն, իմաստն է՝ որևէ հարց
քննել, զննել տարբեր տեսանկյուններից, ապա դատել և եզրահանգում
կատարել:Քննադատական մտածողությունը մտավոր բարդ գործընթաց է, որն սկսվում է
տեղեկատվությամբ և ավարտվում որոշման կայացմամբ: Համաշխարհային
առաջընթացի հետ փոփոխության է ենթարկվում նաև կրթական համակարգի
գործընթացը: Փոփոխվում է ն՛ աշակերտի, ն՛ ուսուցչի դերն ու նշանակությունը:Արդի
կրթական համակարգում ընդհանրապես, տարրական դասարաններում
մասնավորապես, բացառիկ տեղ է հատկացվում ուսումնական գործընթացում
սովորողների՝ տրամաբանական մտածողության, ինքնուրույնության և
ստեղծագործական մոտեցում ցուցաբերելու, հաղորդակցական և այլ կարողությունների
ձևավորմանը: Արդի տեխնոլոգիաների օգտագործումը աշակերտներին մղում է ոչ թե
մեխանիկական գիտելիքների ձեռք բերմանը, այլ բերում են իրենց ակտիվ մասնակցությունը
կայուն գիտելիքների ձեռք բերման գործընթացին: Աշակերտը դառնում է
ստեղծագործող,ինքնուրույն եզրահանգում կատարող: Ուսուցման գործընթացի
արդյունավետությունը կախված է ուսուցման մեթոդների ճիշտ ընտրությունից:
Մանկավարժական տեխնոլոգիաների թվին է պատկանում քննադատական մտածողության
զարգացման տեսությունը:

Սովորողների քննադատական մտածողության զարգացումը մայրենիի ուսուցման գործընթացում

Քննադատական մտածողությունն այսօր չունի մեկ միասնական սահմանում: Այն մտավոր բարդ գործընթաց է, որն սկսվում է տեղեկատվությամբ և ավարտվում որոշման կայացմամբ: Քննադատական մտածողությունը մտածողության այնպիսի տիպ է, որը մարդուն օգնում է որոշել սեփական գերակայությունները անձնական, մասնագիտական ու հասարակական կյանքում, ինչպես նաև դրանք համեմատել արդիական չափանիշների հետ: Մանկավարժական մտքի հետագա զարգացման ընթացքում այդ մոտեցումը ստացել է տարբեր ուղղվածություններ և հիմնականում ընկալվել է որպես աշակերտին դարձնող ուսուցման գործընթացի ավելի ակտիվ մասնակից, աշակերտներին դարձնել ուսուցման ակտիվ անդամ: Նրանց գիտելիքների պարզ մտապահողի և վերարտադրողի դերը փոխարինել ակտիվ որոնողական աշխատանքով, սովորել սովորեցնել, ի հայտ բերել և ուսուցման ընթացքում զարգացնել նրանց ներքին հնարավորությունը, զարգացնել նրանց ստեղծագործական մտածողությունը, որը միշտ մնում է անփոփոխ: Ուսումնական գործընթացը խելամիտ ու հետաքրքիր կազմակերպելու, երեխաների մեջ սովորելու ցանկություն առաջացնելու և նրանց խրախուսելու համար կարևոր է ուսուցչի կողմից սովորողների կարիքներին համապատասխան ուսումնական բազմազան նյութերի ընտրությունը: Անհրաժեշտ է ուսումնական գործընթացում ընդգրկված բոլոր աշակերտներին դիտել անհատ՝ իրենց ընդունակություններով, հետաքրքրություններով ու կարիքներով: Ուսուցիչներին անհրաժեշտ են համապատասխան գիտելիքներ, հատուկ հմտություններ, ուսուցման մեթոդների ճիշտ ընտրություն՝ դասավանդման գործընթացի ճկունությունն ապահովելու համար, որովհետև երեխաներն իրենց ընդունակություններով, զարգացման առանձնահատկություններով տարբեր են: Մա ճանաչողական ակտիվ ու փոխներգործուն ընթացք է: Այն ընդհանրական մոտեցում է, որն օգնում է սովորողներին գնահատել զաղափարների, մոտեցումների արժեքը կամ արդյունքները նախքան որոշումներ

կայացնելը կամ տեսակետ ձևակերպելը:Որոշ տարբերություններով հանդերձ այս մոտեցումներն ունեն նաև մի շարք ընդհանրություններ:Այդ թվում ընդհանուր է այն,որ քննադատական մտածողություն հասկացողությունը և դրանից բխող մոտեցումները պետք է հավասարապես մատչելի լինեն բոլորին՝ դպրոցի ուսուցիչներին և դասախոսներին:Զարգացած քննադատական մտածողության կարողությունների մասին ժամանակակից պատկերացումներն են.

- Նոր մտքերին պատրաստ լինելը
- Մեփական դատողություններում սխալներից խուսափելու ձգտում
- Իրադարձային և տրամաբանական մտածողությունների տարբերության գիտակցումը
- Քննադատական մտածողությունը խթանելու կամ ընդհակառակը այն ստուգելու ամենագեղեցիկ միջոցներից են ուսուցչի հարցերը:
- Հարցադրումները պետք է խթանեն աշակերտների մտավոր աշխատանքը,օգնեն հասկանալու,որ իրենք էլ կարող են ունենալ արժեքավոր մտքեր;Առաջադրվող բազմաթիվ հարցերի շնորհիվ աշակերտները կարող են հասկանալ,որ գիտելիքը քարացած չէ և գաղափարները փոփոխական են:Ուսումնասիրությունները ցույց են տվել,որ ուսուցիչների առաջադրած հարցերի մեծամասնությունը փաստերի մտապահմանն է վերաբերվում.
- Գիտելիքների և տեղեկատվության հսկայական աճի և աննախադեպ արագությամբ ստեղծվելու պայմաններում դպրոցական և մասնագիտական առաջընթաց
- Օգնել աշակերտներին ձևակերպելու և առաջադրելու ինքնուրույն հարցեր
- Խրախուսել սովորողների ինքնաարտահայտումը
- Ապահովել տեղեկատվության մշակումը
- Նպաստել քննադատական մտածողության ձևավորմանն ու զարգացմանը

ԽԻԿ համակարգը գերազանց միջոց է նկարագրական և պատմողական ուսումնական նյութեր անցնելիս աշակերտներին ուղղորդելու համար:Այն կարող է կիրառվել ուսուցման բոլոր աստիճաններում,բոլոր դասարաններում և բոլոր առարկաների դասավանդման ժամանակ:Դրանք օժանդակում են տեսնել բուն նյութի իմաստային կառուցվածքը:Հետևաբար դրանք ոչ մի կերպ չեն խոչընդոտում քննադատական վերլուծության ընթացքին:

Այսպիսով խթանում-իմաստի ընկալում-կշռադատում մոդելով կառուցված ուսուցումը դասավանդողին հնարավորություն է ընձեռում`

- Ակտիվացնել սովորողների մտածողությունը
- Նպաստել գործուն բանավեճին
- Բարձրացնել ուսման շարժառիթները
- Ապահովել ակտիվ ուսումնական գործունեություն
- Սովորողներին հնարավորություն տալ լսելու տարբեր կարծիքներ
- նպաստել քննադատական զարգացմանը

Քննադատական մտածողության զարգացման համակարգի արդյունավետություն ապահովվում է,երբ այն տարալուծվում է ողջ մանկավարժական գործընթացում և դրա բոլոր փուլերում:Քննադատական մտածողության զարգացման երեք փուլերից բաղկացած համակարգն ուսուցման և ուսումնառության մի մոդել է,որը հիմնված է մարդու ճանաչողական ընդունակությունների գիտական հետազոտությունների տվյալների վրա:Քննադատաբար մտածող մարդը գտնում է խնդրի լուծման սեփական ձևերը և կարողանում դրանք հիմնավորել տրամաբանությամբ ու փաստարկներով: Քննադատական մտածողության արդյունքում ձևավորված յուրաքանչյուր միտք կամ եզրահանգում ստուգվում և հղկվում է,երբ այն կիսվում է ուրիշների հետ

վիճելիս, ժխտելիս, հաստատելիս կամ կարծիքներ փոխանակելիս անպայման միաժամանակ ճշտում, հստակեցնում ենք սեփական դիրքորոշումը: Քննադատական մտածողության զարգացման սկզբունքներով աշխատող մանկավարժն իր գործունեության մեջ տեղ է գտնում ուսուցման և անհատական ուսուցման սուբյեկտ-սուբյեկտ մոդելին: Դասարանում, ուր ուսումնական գործընթացի գլխավոր դերակատարն աշակերտն է, ուսուցիչը դադարում է լինել աշակերտների գիտելիքների միակ աղբյուրը: Նա դառնում է նրանց ուսումնառության և զարգացման գործընթացի ուղղորդողը: Ավելին ուսուցիչը ներկայանում է իբրև հետազոտող, փնտրող և լուծումներ գտնող տիպար, ինչը մեծապես խթանում է աշակերտների որոնողական աշխատանքը: Նա ոչ միայն աշակերտին օգնում է ձեռք բերելու ինքնուրույն գիտելիքներ, այլև օրինակ է ծառայում, որպեսզի սեփականը, իր ստեղծագործական մտքի արդյունքը իրականանա մանկավարժական գործընթացում: Դպրոց մուտք գործող նորարական մանկավարժական տեխնոլոգիաների թվին է պատկանում քննադատական մտածողության զարգացման տեսությունը: «Քննադատական մտածողություն» եզրույթն առաջին հայացքից բացասական երանգ է պարունակում, քանզի այն զուգորդվում է «քննադատել» բառին: Սակայն այս բառը ներառում է «քննել» և «դատել» բառ-հասկացությունները: Այսինքն, իմաստն է՝ որևէ հարց քննել, զննել տարբեր տեսանկյուններից, ապա դատել և եզրահանգում կատարել: Քննադատական մտածողությունն այսօր չունի մեկ միասնական սահմանում: Սակայն բոլորի կողմից ընդունված է՝ քննադատական մտածողությունը մտավոր բարդ գործընթաց է, որն սկսվում է տեղեկատվությամբ և ավարտվում որոշման կայացմամբ: Այսօր ձևավորվել է քննադատական մտածողության խթանման մեթոդների մի ստվար քանակություն, որը բնավ չի սպառել իր բոլոր հնարավորությունները և գտնվում է զարգացման փուլում: Կարևորն այն է, որ այս մեթոդները նպաստում են աշակերտների ճանաչողական կարողությունների, ինքնուրույնության, ստեղծագործական ներուժի բացահայտմանը և զարգացմանը:

Քննադատական մտածողության խթանման բազմաթիվ մեթոդներից յուրաքանչյուրի արդյունավետ կիրառումը դասարանում ենթադրում է փոփոխական վստահության մթնոլորտի առկայություն:Յուրաքանչյուր երեխա պետք է լինի ազատ ու անկաշկանդ,կարողանա մտածել,ներկայացնել իր տեսակետը,մտքեր փոխանակել ու լսել դիմացինին,հաղորդակցվել և յուրաքանչյուր դասին ունենալ իր թեկուզ փոքրիկ ներդրումը:Քննադատական մտածողության մեթոդների կիրառմամբ ընթացող դասերի ժամանակ աշակերտներն ընդգրկվում են դասապրոցեսի մեջ՝ մինչև նոր նյութի հաղորդումը/խթանում/,նյութի մատուցման ընթացքում/իմաստի ընկալում/ և նյութը յուրացնելուց հետո/կշռադատում/:Այս համակարգը հայտնի է որպես ԽԻԿ համակարգ:Քննադատական մտածողության տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ոչ միայն ուսման արդյունավետության բարձրացմանը,այլև յուրացվող գիտելիքները դարձնում է կիրառելի,օժանդակում ինքնուրույն գիտելիքների ձեռք բերելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը,խթանում սովորողների ստեղծագործական մտածողությանը:Ընդունված է,որ քննադատական մտածողությունը միայն միջին և ավագ դպրոցական տարիքի երեխաներին է հատուկ:Այս դեպքում հաշվի է առնվում,որ դրա շնորհիվ իրականացվում է բարդ ճանաչողական գործունեություն:Սակայն չենք տարակուսում,որ այն կիրառելի է բոլոր տարիքի մարդկանց,առավել ևս փոքրերի համար:Համենայն դեպս մեր աշխատանքի ընթացքում իրականացված գիտափորձերի արդյունքների հիման վրա վստահաբար կարող ենք պնդել,որ մեր փոքրիկներն ի վիճակի են անել ավելին, քան մենք ակնկալում ենք:Ավանդական ոճով կազմակերպված դասարաններում երեխաների միջև բավականին ուշ են ձևավորվում ջերմ հարաբերություններ:Ցածր է փոխկապվածության աստիճանը:Մինչդեռ շփումների նպատակը հիմնականում տեղեկատվության փոխանակումը և առաջադրանքների կատարման եղանակի պարզաբանումն է:Յուրաքանչյուր աշակերտ աշխատում է անհատապես,և ինքն է պատասխանատվություն կրում իր իսկ կատարած աշխատանքի համար:Միմյանց հետ շփվելու հնարավորություն ստեղծում են դասամիջոցները:Դրանք,հասկանալի

է,բավարար չեն կարող լինել միմյանց լավ ճանաչելու,հաղորդակցվելու և համագործակցելու առումով:Համագործակցային ուսուցումը,ընդհակառակը,աշակերտակենտրոն է:Երեխաներն ուսուցման գործընթացի մեջ ներգրավվում են խմբերով,որոնք անընդհատ փոփոխվում են:Այդ կերպ ապահովվում է շփումը դասարանի բոլոր աշակերտների միջև:Համագործակցային խմբերը միավորում են ընդհանուր նպատակի շուրջ:Դա նպաստում է ուսումնառության արդյունավետության բարձրացմանը:Մովորողներն ակտիվորեն մասնակցում են գործընթացին,և ուսուցիչը կարողանում է աշխատել բոլորի,այլ ոչ թե միայն ընդհանուր ճակատի հետ:Համագործակցային ուսումնառությունը նպաստում է դասարանում ջերմ,դրական մթնոլորտի արագ ձևավորմանը:Աշակերտներն անընդհատ շփվում են միմյանց հետ,քննարկումների մասնակցում,որոշումներ կայացնում ինչպես անհատապես,այնպես էլ խմբով: Փոխվում են նաև ուսուցչի և աշակերտների դերերը:Ուսուցիչը հանդես է գալիս որպես կազմակերպիչ,մասնակից,խորհրդատու,իսկ աշակերտները՝ որոշում կայացնողներ, ընտրություն կատարողներ և այլն:Ամեն ինչ համաձայնեցված է ուսուցչի և աշակերտի միջև:Եթե շրջապատը երեխային լավ է վերաբերվում, դրական է գնահատում, ապա նրա մեջ ձևավորվում է բարձր ինքնագնահատական և ընդհակառակը: Ինքնագնահատականից են կախված նրա հետագա հաջողություններն ու անհաջողությունները:Համագործակցային ուսումնասիրության սկզբունքներով կազմակերպված դասարաններում աշակերտների միջև դրական փոխկապվածություն է ձևավորվում:Նրանք սոցիալական աջակցություն են ցուցաբերում միմյանց հանդեպ:Նման միջավայրում երեխաները կարողանում են ճանաչել և՛ իրենց,և՛ միմյանց:Փոխադարձ դրական վերաբերմունք է մշակվում:Այս իրավիճակն օգնում է երեխային՝ հստակեցնելու ինքնագնահատականը:Նրանց հնարավորություն է ընձեռվում զարգացնել սեփական կարողությունները,հմտությունները,հաղթահարել դժվարությունները:Միայնակ դաս պատասխանելիս երեխաները վախենում են սխալվել և քննադատության արժանանալ ուսուցչի և ընկերների կողմից:Խմբային աշխատանքի ժամանակ

պատասխանատվությունը բաշխվում է խմբի բոլոր անդամների միջև:Գրեթե վերանում են անհատապես սխալվելու և ամաչելու պայմանները:Այս հանգամանքը ևս ապացուցում է համագործակցային ուսուցման առավելությունը:Այսպիսով համագործակցային ուսումնառությունն արդյունավետ է ոչ միայն գիտելիքների յուրացման,որոշակի կարողությունների և հմտությունների ձևավորման,քննադատական և ստեղծագործական մտածողության զարգացման տեսանկյունից,այլև այն առումով,որ հոգեբանական դժվարությունների հաղթահարման մի շարք հնարավորություններ է ընձեռում:Ի վերջո,երբ ուսուցիչները բանավեճ են կազմակերպում,նրանց առաջնահերթ խնդիրներից մեկն է դառնում բոլոր աշակերտների մասնակցության խրախուսումը:Դրա համար երբեմն անհրաժեշտ է լինում անունով դիմել համեմատաբար անհամարձակ աշակերտներին և անգամ շրջանցել նրանց,ովքեր իրենց պարտքն են համարում պատասխանել անխտիր բոլոր հարցերին:Շատ աշակերտներ խուսափում են մեկնաբանություններից,հարցերին պատասխանելուց,որովհետև դա ընկալում են որպես գնահատում/թվանշան/,այլ ոչ քննարկման մի մաս:Երբ ուսուցիչները հետզհետե հրաժարվեն գնահատական նշանակելու նպատակով տրվող հարցերից և ավելի հաճախ առաջարկեն քննադատական մտածողությունը խթանող հարցադրումներ,աշակերտները կսկսեն ավելի անկաշկանդ ներգրավվել քննարկումների մեջ:Երբ աշակերտները հասնում են փոխգործունեության այս մակարդակին,ուսուցիչների համար ավելի դյուրին է դառնում ուղղորդված քննարկումներ վարելը:Այս դեպքում աշակերտների գործուն մասնակցությունն արդեն դառնում է բնական:Քննադատական մտածողությունը ինքնուրույն մտածողություն է:Երբ առաջադրանքները կառուցվում են քննադատական մտածողության սկզբունքների հիման վրա,ապա ամեն սովորող ձևավորում է իր սեփական պատկերացումները,գաղափարները՝ ելնելով իր ուսումնառության հնարավորություններից ու յուրահատկություններից:Արդյունքում նա ոչ միայն յուրացնում է ուսումնական նյութը,այլև զարգացնում է իր մտավոր հնարավորությունները:Այդ դեպքում նոր գիտելիքը գնահատվում է սովորողի կողմից և հիմք դառնում համոզմունքների ձևավորման համար:Ահա ինչու դասարանում

անհրաժեշտ է ստեղծել ազատ,անկաշկանդ մթնոլորտ,որպեսզի սովորողները կարողանան մտածել և ինքնուրույն գտնել անգամ ամենաբարդ հարցերի լուծումները:Ուսումնառության ընթացքում որպես սեփական կարող ենք ընդունել ուրիշների գաղափարներն ու համոզմունքները:Քննադատորեն մտածող մարդն առանց քննարկելու,բանավիճելու այնքան էլ հաճախ չի կլիսում մեկ ուրիշի տեսակետը,քանի որ նա մտածողության և հիմքերը,և ընթացքը,և արդյունքները,և դրանց վերահսկողությունը սուբյեկտիվ են:<<Քննադատական մտածողություն>> գաղափարի ձևավորման համար որպես հիմք է ընդունվել 4 հիմնական դրույթ/ըստ Դեյվիդ Քլուսթերի/:

1.Բոլոր երեխաների ներքնաշխարհին հատուկ բնածին ընդունակությունների և արդյունավետ սովորելու կարողության առկայության գիտակցում:Երեխաների բնատուր հատկանիշն է հետաքրքրասիրությունը շրջապատող աշխարհի նկատմամբ:

2.Ստեղծագործաբար աշխատող ուսուցիչները, որոնք խրախուսում են շարունակական հարցադրումները և խթանում աշակերտների արդյունավետ մտածողության կարողությունների ու հմտությունների ձևավորումը:

3.Աշակերտների քննադատական մտածողության զարգացման անհրաժեշտության գիտակցում:Իսկ դա նշանակում է աշակերտին քննարկումների մեջ ընդգրկելու ուսումնական և այլ հետազոտական գործընթացներում քննադատական մտածողության կարևորում և այդ ամենի գործնական կիրառման կարողությունների ձևավորում և զարգացում:

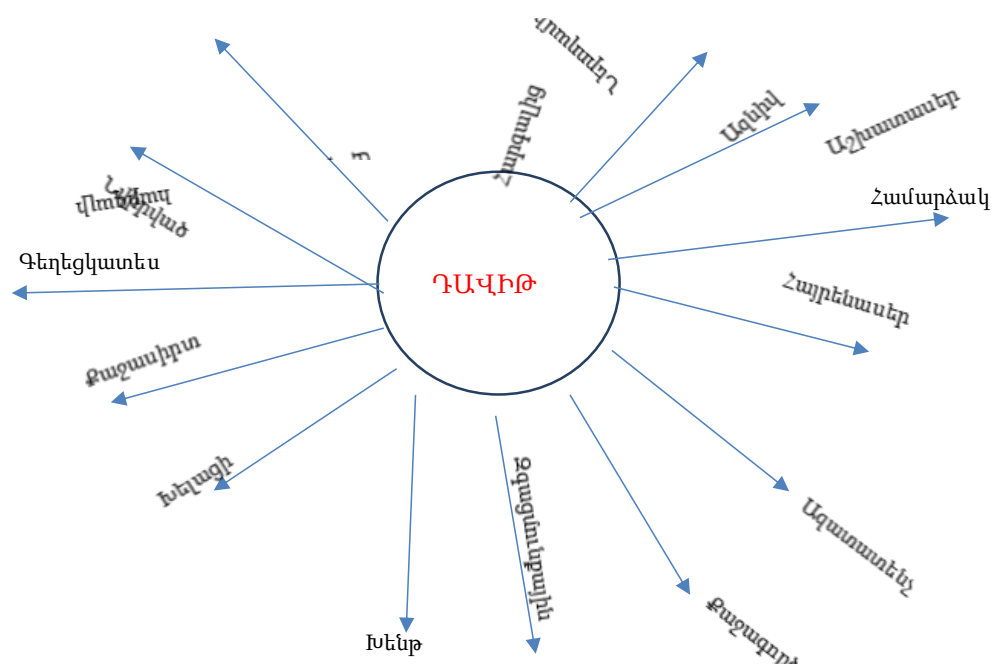
4. Գործուն ուսումնառության ապահովման կարևոր նախապայման է նաև դասարանում ուսման համար նպաստավոր պայմանների ստեղծումը:Այն ենթադրում է,որ աշակերտները՝ելնելով իրենց բնական հետաքրքրություններից,կարողանում են.

- կատարել ուսումնական որոնողական աշխատանքներ,փնտրել և ուսուցման նոր մեթոդների շնորհիվ ավելի արագ ու դյուրին ընկալել ուսումնական նյութը:

- գիտական ձեռքբերումներն օգտագործել ոչ թե որպես սուկ յուրացվելիք և մտածվելիք ճշմարտություններ, այլ իբրև նորն ստեղծելու գիտական հարցադրումները գիտակցելու և դրանց լուծումները որոնելու և գտնելու միջև:

Ուսուցումն ընկալվում է որպես աշակերտակենտրոն գործընթաց: Վերջինս ենթադրում է ուսուցման սուբյեկտ-օբյեկտ մոդելի վերափոխում : Դասարանում ուր ուսումնական գործընթացի գլխավոր դերակատարն աշակերտն է, ուսուցիչը դադարում է լինել աշակերտների գիտելիքների միակ աղբյուրը: Նա դառնում թ նրանց ուսումնառության և զարգացման գործընթացի ուղղորդողը: Ավելին ուսուցիչը ներկայանում է իբրև հետազոտող, փետրող և լուծումներ գտնող տիպար, ինչը մեծապես խթանում է աշակերտների որոնողական աշխատանքը: Այսօր ձևավորվել է քննադատական մտածողության խթանման մեթոդների մի ստվար քանակություն, որը բնավ չի սպառել իր բոլոր հնարավորությունները և գտնվում է զարգացման փուլում: Կարևորն այն է, որ այս մեթոդները նպաստում են աշակերտների ճանաչողական կարողությունների, ինքնուրույնության, ստեղծագործական ներուժի բացահայտմանը և զարգացմանը: Քննադատական մտածողության խթանման մեթոդներից յուրաքանչյուրի արդյունավետ կիրառումը դասարանում ենթադրում փոխադարձ վստահության մթնոլորտի առկայություն: Յուրաքանչյուր երեխա պետք է լինի ազատ ու անկաշկանդ, կարողանա մտածել, ներկայացնել իր տեսակետը, մտքեր փոխանակել ու լսել դիմացինին, հաղորդակցվել և յուրաքանչյուր դասին ունենալ իր թեկուզ փոքրիկ ներդրումը: Քննադատական մտածողության մեթոդների կիրառմամբ ընթացող դասերի ժամանակ աշակերտներն ընդգրկվում են դասապրոցեսի մեջ՝ մինչև նոր նյութի հաղորդումը/խթանումը/, նյութի մատուցման ընթացքում/իմաստի ընկալում/ և նյութը յուրացնելուց հետո/կշռադատում/: Այս համակարգը հայտնի է որպես ԽԻԿ համակարգ, որը նման է ավանդական դասի կառուցվածքին՝ նախապատրաստական փուլ/խթանում/, նոր դասի հաղորդում/իմաստի ընկալում/ և ամփոփում/կշռադատում/:

Քննադատական մտածողության տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ոչ միայն ուսման արդյունավետության բարձրացմանը, այլև յուրացվող գիտելիքները դարձնում կիրառելի, օժանդակում ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը, իրանում սովորողների ստեղծագործական մտածողությանը: Ստորև ներկայացնում եմ այն մեթոդները, որոնք կիրառել եմ այս ուսումնական նյութի մատուցման ընթացքում

„Մտագրոհ,, մեթոդի միջոցով բացահայտեցինք Դավթին, նրա բնավորության գծերը, նրա կատարած սխրանքները: Երեխաները այս բառերը օգտագործեցին բռնակապակցություններ, նախադասություններ կազմելով: Մրանից հետո կարդացինք դասը, բացատրեցինք անհասկանալի բառերն ու արտահայտությունները: Հայրենիքի մասին ասվեցին ասացվածքներ., Սուրբ է հայրենիքը: Նա մեր հացն է, մայրական գիրկը, մեր մանկությունն է, մեր պապերի գերեզմանն է և մեր մանուկների զվարթ օրորոցը., Ավ. Բսահակյան: Երեխաները ըստ գույների բաժանվեցին խմբերի և սկսեցին աշխատել պատասխանելով հարցերին.

1. Վերը նթերցիր այն հատվածները, որտեղ երևում է, որ Դավիթը՝

ա/ հայրենասեր և ազատասեր է

բ/ կովի մեջ արդար է ու ազնիվ, անհավասար կռիվ չի սիրում, ուրիշի թուլությունից չի

օգտվում

գ/ լսում ու հարգում է մեծերի խոսքը:

2. Ինչպես՝ կբացատրես հետևյալ արտահայտությունները՝

ա/ Մսրա գորքին թիվ չկար

բ/ Արյան ծով

3. Ինչպես ես հասկանում Դավթի խոսքը՝ ուղղված Մսրա գորքին:

4. Կարդացած հատվածից դուրս գրիր

ա/ անձ ցույց տվող/ով հարցին պատասխանող/ 4 հասարակ գոյական,

բ/ իր ցույց տվող/ինչ հարցին պատասխանող/ 4 հասարակ գոյական էլ գրիր ինքդ:

Աշխատանքն ավարտելուց հետո յուրաքանչյուրը ներկայացրեց իր խմբի աշխատանքը, քննարկվեց և գնահատվեց հենց երեխաների կողմից: Խրախուսվեց այն խումբը, որն ավելի գեղեցիկ էր ձևավորել, ավելի խելացի և հանգամանալից պատասխան է տվել: Օգտագործվեց դադարի պահը, որտեղ գաղտնագրված էր թե, որ լեզուներով է թարգմանվել „Մասնա ծոեր,, վիպերգը:

Երեխաները միմյանց ուղղեցին հարցեր և ստացան սպառիչ պատասխաններ:

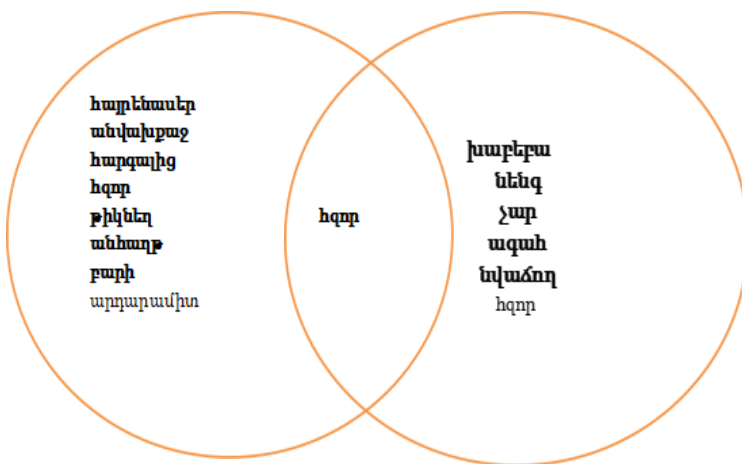
Եվ այսպիսով ստացանք թեմայի ամբողջական ամփոփումը:

Տնային աշխատանք՝ կարդալ մի հեքիաթ, որտեղ քաջ հերոսը հաղթում է չարին:

Այս դասի ընթացքում օգտագործել ենք Վեննի դիագրամի մեթոդը, համեմատեցինք Մասունցի Դավիթի և Մարա Մելիքի կերպարները:

Մասունցի Դավիթ

Մարա Մելիք

Երեխաները մեծ խանդավառությամբ են մասնակցում հերոսների կերպարների նկարագրությանը, նույնիսկ նկարում հերոսներին ըստ արժանավույն:

Դասի պլանավորման ժամանակ կարևոր է նաև որոշել, թե պատմվածքի որ մասում է անհրաժեշտ կանգ առնել ու հարցեր տալ: Այդ կանգառները պետք է համապատասխանեն ուսուցանվող նյութի տրամաբանությանը: Աշակերտներին հարցեր ուղղելու ընթացքում շատ կարևոր է ժամանակի տրամադրումը, որպեսզի նրանք կարողանան մտածված, տրամաբանված պատասխաններ տալ: Ուսուցիչները սովորաբար սպասում են միջինը մեկ վարկյան կամ ավելի քիչ: Հետազոտությունները ցույց են տվել, որ այդ ժամանակի երկարացումը մինչև երեք վարկյան, ոչ միայն զգալիորեն կբարձրացնի մտածողության որակը, այլև կմեծացնի պատասխանող աշակերտների թիվը: Ահա թե ինչ չափազանց կարևոր է, որ ուսուցիչները վերանայեն իրենց հարցերի կառուցվածքը:

Ի վերջո, երբ ուսուցիչները դասարանում հարցի հիման վրա բանավեճեր են կազմակերպում, նրանց առաջնահերթ խնդիրներից մեկն է դառնում բոլոր աշակերտների մասնակցության խրախուսումը: Դրա համար երբեմն անհրաժեշտ է լինում անունով դիմել համբերատար անհարձակ աշակերտներին և անգամ շրջանցել նրանց ուժեր պարտքն են համարում պատասխանել անխտիր բոլոր հարցերին: Շատ աշակերտներ խուսափում են մեկնաբանություններից, հարցերին պատասխանելուց որովհետև մեծամասամբ դա ընկալում են որպես գնահատում/նկատի ունենք թվանշանը/, այլ ոչ քննարկման մի մաս: Եթե ուսուցիչները հրաժարվեն գնահատական նշանակելու նպատակով տրվող հարցերից ու հաճախակի առաջարկեն քննադատական մտածողությունը խթանող հարցադրումներ, աշակերտները կսկսեն ավելի անկաշկանդ ներգրավվել բաց քննարկումների մեջ: Երբ աշակերտները վարժվում են միակ ճշմարիտ պատասխան չենթադրող իսկական քննարկումներին, որտեղ բոլոր մտքերն ընդունվում

են հարգանքով և կարևորվում, նրանք հաճույքով են արտահայտում սեփական մտքերը և լսում ուրիշների կարծիքները: Երբ աշակերտները հասնում են փոխգործունեության այս մակարդակին, ուսուցիչների համար ավելի հեշտ դառնում ուղղորդված քննարկումներ վարելը: Այս դեպքում աշակերտների գործուն մասնակցությունն արդեն դառնում է բնական: „ Ուղղորդված ընթերցանության,, դասի նպատակն է աշակերտներին ներգրավել ակտիվ ընթերցանության մեջ, նման ձևով կազմակերպված դասն աշակերտներին օգնում է տեքստի ընթերցման և նյութի ընկալման հետ միաժամանակ վերլուծել այն և համապատասխան եզրահանգումներ անել: Նախքան դասն սկսելը մասնակիցներին պետք է տեղեկացնել, որ պատմվածքն ընթերցվելու է խմբով: Այդ իսկ պատճառով պատմվածքը բաժանման պահից պետք չէ կարդալ: Բոլորը պետք է կարդան միաժամանակ և քննարկեն համատեղ:

Դասավանդման ընթացքում կիրառելով քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող մեթոդներ ու հնարներ՝ համոզվել ենք, որ մեր փոքրահասակ սաներն էլ կարող են սովորել քննադատաբար մտածել, լինել իրենց ուսումնառության ակտիվ դերակատարները, համագործակցել իրենց դասընկերների հետ: Աշակերտները դառնում են ակտիվ սովորող, մտածող և ստեղծագործող անհատներ: Արդունավետ քննադատական մտածողություն դրսևորելու համար նրանք պետք է.

Զարգացնեն իրենց ինքնավստահությունը և հասկանան, որ իրենց կարծիքներն ու մտքերն արժեքավոր են,

Ակտիվորեն մասնակցեն ուսումնական գործընթացին,

Հարգանքով լսեն բազմազան կարծիքներ,

Պատրաստ լինեն և ձևակերպել, և հարկ եղած դեպքում նաև կասեցնել սեփական դատողությունները:

Յուրաքանչյուր առարկայի ծրագրով նախատեսված գիտելիքների ուսուցումը չի կարող երբեք իր մեջ ընդգրկել այն բոլոր գիտելիքներն ու հասկացությունները, որոնք երեխան պետք է ստանա այդ ուսումնական առարկայից: Ծրագրում տրվածը միայն այն հիմնականն է, որ անհրաժեշտ է տվյալ առարկայից ընդհանուր գաղափար տալու համար, իսկ մնացածը երեխաներն իրենք պետք է ինքնուրույն կերպով ստանան շրջապատից ու գրքերից:

Այսինքն, յուրաքանչյուր ուսուցչի գերխնդիրն է **սովորել սովորեցնելը**:

Ասվածի ապացույցն է գրական ունկնդրման դասաժամերի կազմակերպումը: Առաջին դասարանի երկրորդ կիսամյակում աշակերտներն աստիճանաբար սովորում են առանց ուրիշի օգնության կարդալ անձանոթ գիրքը, գտնել վերնագիրը, հեղինակի անունը, դիտել նկարազարդումները և դրանց հիման վրա որոշել գրքի թեման: Գրական ունկնդրման դասաժամը կազմակերպելիս պետք է նկատառել սովորողների պատրաստվածության մակարդակը, ծնողների սոցիալական վիճակը, դասարանի և դպրոցի գրադարանի ֆոնդը, երեխաների հետաքրքրությունների շրջանակը: Այս ամենը հաշվի առնելով՝ ընթերցանության ստեղծագործությունների ընտրությունը պետք է կատարվի հետևյալ պայմանների առկայությամբ.

1. Բնագիրը պետք է լինի ծավալով փոքր՝ պարզ, մատչելի, թեման հոգեհարազատ, գաղափարը՝ հասկանալի:
2. Ինքնուրույն ընթերցանության համար ընտրված գրքերը գեղարվեստական ձևավորմամբ պետք է լինեն այնպիսին, որ երեխաները հետաքրքրվեն նկարազարդումներով, հրճվեն հերոսների նկարներով:

Ինքնուրույն ընթերցանություն կազմակերպելիս պետք է կրտսեր դպրոցականների մեջ սերմանել ընթերցասիրություն, զարգացնել գեղարվեստական ստեղծագործության գաղափարը հասկանալու, եզրահանգումներ, ընդհանրացումներ անելու

կարողություններ: Նպաստել նրանց մեջ անձնային բարձրաժեք որակների զարգացմանը, գրագետ ընթերցողի, կարդալու պահանջմունք ունեցող քաղաքացու դաստիարակմանը:

Հաճախ ենք հանդիպում աշակերտների, որոնք նոր են կարդացել ու շատ քիչ բան են հասկացել: Վատ ընկալունակությունը բացատրվում է պարզ պատճառով, պարզապես ուշադիր չեն կարդում: Նրանք չգիտեն ինչպես կարդան, որ կենտրոնանան հիմնական մտքերի վրա: Ուսուցիչներս տիրապետելով քննադատական մտածողության զարգացմանը նպաստող մեթոդներին ու հնարներին՝ կարող ենք օգնել աշակերտներին՝ խորհել կարդացածի մասին:

Դեռևս ամառային արձակուրդներին աշակերտներին առաջարկում ենք ընթերցել իրենց նախընտրած ստեղծագործությունները: Նախօրոք պայմանավորվում ենք ծնողների հետ, որ նրանք իրենց երեխաներին օգնեն ընտրել այնպիսի մանկական գրականություն, որն աչքի ընկնի պարզությամբ, մատչելիությամբ, խոր գեղարվեստականությամբ և կերպարների ու նկարագրված դեպքերի վառ գունավորմամբ: Նման ստեղծագործությունները երեխաների մեջ անհրաժեշտ հույզեր ու ապրումներ կառաջացնեն: Նրանք կզգան ու հոգեպես կվերապրեն այն ամենը, ինչ նկարագրված է գրքում: Երբ աշակերտներին թույլ է տրվում ընտրել ինչ կարդալ, նրանք սկսում են կարդացածի հանդեպ սեփականության զգացում ունենալ: Դա առաջին վճռորոշ այն քայլն է, որն ընթերցողին դարձնում է ներգրավված:

Սեպտեմբերին, ինքնուրույն ընթերցանությանը հատկացված դասաժամին յուրաքանչյուրը ներկայացնում է իր ընթերցած գիրքը գովազդի տեսքով՝ առանց բովանդակությունը պատմելու: Յուրաքանչյուր աշակերտ ձգտում է առավելագույնս ձևով ներկայացնել գովազդը, որպեսզի իր ընկերների ընտրությունը կանգ առնի իր նախընտրած գրքի վրա, և բոլորն ընթերցեն այն: Ապա ուղղում ենք հարցեր.

— Ինչու՞ ես ընտրել այդ գիրքը: Ինչպե՞ս է այն կարդացվում: Դու ծանոթ թե՛ս այդ հեղինակի որևէ այլ ստեղծագործության: Անծանոթ բառեր կայի՞ն: Ինչպե՞ս իմացարդրանց բացատրությունը:

Այնուհետև քվեարկում ենք և ըստ քվեարկության արդյունքների ընտրում որևէ մեկի ընթերցած գիրքը ու որոշում այն ընթերցել: Միասին սահմանում ենք այն ժամանակահատվածը, որն անհրաժեշտ է աշակերտներին գիրքն ընթերցելու համար: Հաշվի է առնվում տվյալ գիրքն ընթերցած աշակերտի կարծիքը: Նրանք պետք է իմանան ընթերցանությանը հատկացվող ժամանակը, որպեսզի կարողանան պլաններ կազմել: Ընթերցելուց հետո պետք է մասնակցեն քննարկմանը: Նման հանձնարարությունն օգնում է աշակերտներին ընթերցման ժամանակ ուշադրություն դարձնել այնպիսի մանրամասների վրա, որ նախկինում չէին նկատել:

Մինչ կարդալ սկսելը մտազրոհի միջոցով կազմում ենք բնագրի իմաստի կանխավարկածը: Եթե ընթերցողը նախօրոք գիտի, որ ինքը պատմվածք է կարդալու, ապա մինչ բուն ընթերցանությունն սկսելը փորձում է վերնագիրն ու նկարները օգտագործել որպես բանալի՝ պատմվածքի բովանդակությունը կռահելու համար: Այս դեպքում նա կանգնած է լավ ընկալման շեմին: Տրված ժամանակը լրանալուց հետո սկսվում է քննարկման դասաժամը: Աշակերտները բաժանվում են 4-5 խմբերի: Նրանց ուղղվում են հարցեր, որոնց պատասխանները քննարկվելու են:

— Ի՞նչը ձեզ դուր եկավ այս գրքում: Ինչը դուր չեկավ: Ինչպե՞ս էր գիրքն սկսվում: Ինչպե՞ս ավարտվեց: Արդյո՞ք ընդունելի ավարտ էր: Ի՞նչն էր կարևոր: Գիրքն ընթերցելուց հետո ի՞նչ մտքեր են ծագել ձեր գլխում: Ի՞նչն այլ կերպ կանեիք, եթե կերպարներից մեկը լինեիք: Ի՞նչ սովորեցիք հերոսներից: Ո՞ր կերպարն ամենաշատը ձեզ դուր եկավ: Ի՞նչ հասկացաք՝ կարդալով այս գիրքը: Կարո՞ղ եք այլ ավարտ հորինել: Ինչպիսի՞ն էր տրամադրությունը: Ի՞նչ կարևոր իրադրություն էք վերհիշել: Ո՞րն էր ձեր սիրելի հատվածը: Այս գիրքը ձեզ որևէ դեպք կամ որևէ բան հիշեցնու՞մ է: Ձեր

կարծիքով ինչու՞ է հեղինակը գրել այս գիրքը:

Այնուհետև խմբերն իրենց ընտրությամբ թղթապանակ են պատրաստում տվյալ գրքի վերաբերյալ: Խմբի անդամների միջև կատարում ենք աշխատանքի բաժանում ընտրելով խորագրեր:

___ Պատմվածքի քարտեզը

___ Հեղինակի մասին

___ Պատմվածքի մանրակերտը

___ Մեր տպավորությունը

___ Գլխավոր հերոսի բնութագիրը

___ Նամակ հերոսին

___ Հերոսի կողմից նամակ

Պատմվածքի տարբեր հատվածների նկարագարումը

Խոսնակները ներկայացնում են իրենց խմբերի աշխատանքները: Դրանք փակցվում են միջանցքում, որպեսզի մյուս դասարանների աշակերտները հետաքրքրվեն այդ պատմվածքով և ցանկանան ընթերցել այն:

Երբ նույն պատմվածքն ընթերցում են բոլորը և քննարկում, ապա այդպիսի ընթերցանությունը կմիավորի երեխաներին և նրանց մեջ կզարգանա համագործակցային և հաղորդակցական հմտություններ:

Ինքնուրույն ընթերցանության նման ձևով կազմակերպումը նպաստավոր պայմաններ է ստեղծում, որպեսզի աշակերտների մեջ արթնանա ընթերցանության հանդեպ սեր,

նրանք գնահատեն իրենց ընթերցածը, կարողանան ընթերցանության միջոցով ինքնուրույն ձեռք բերել գիտելիքներ և վերահսկեն իրենց ընթերցածը:

Աշակերտներին ընթերցասեր դարձնելու համար անհրաժեշտ է լուրջ ակնկալիքներ ունենալ յուրաքանչյուրից: Նպաստել երեխաների քննադատական մտածողության զարգացմանը, նրա տարիքին համապատասխան նշանակում է ուրախ, հրապուրիչ դարձնել և հույզերով հագեցնել նրա մանկությունը:

Այսօր Հայաստանի կրթական բարեփոխումներով շահագրգիռ մանկավարժները լուրջ որոնումների մեջ են: Դրանք հիմնականում նպատակաուղղված են դասավանդման արդյունավետությունը բարձրացնող նոր մեթոդների, հնարների, եղանակների հայտնագործմանը և գործնականում կիրառելու խնդիրներին: Համաշխարհային մանկավարժության մեջ արդեն կան որոշակի նվաճումներ, որոնք հասանելի են նաև հայ ուսուցչին և հաջողությամբ կարող են գործադրվել մեզանում: Նման նորարական մեթոդների և գործելակերպի մի համակարգ է Քննադատական մտածողության զարգացումը կարդալու և գրելու միջոցով /ՔՄՁԿԳՄ/ ծրագիրը:

Այս ծրագրի նպատակն է՝ կրթել և դաստիարակել արժանավոր քաղաքացիներ՝ այսինքն՝ գործունյա, քննադատաբար մտածող անհատներ, որոնք ի գորու են լինելու ճիշտ կողմնորոշվել ժամանակակից կյանքի ամենաբարդ իրավիճակներում, ազատ ու անկաշկանդ հայտնել սեփական կարծիքները, ուշադիր ու հանդուրժող լինել այլոց կարծիքների հանդեպ և վստահաբար ստանձնել որոշումներ կայացնելու պատասխանատվությունը:

ՔՄՁԿԳՄ ծրագրի համակարգն իրենից ներկայացնում է ուսուցման գործընթացի երեք փուլերից բաղկացած մի մոդել: Դա մտածողության ընթացք՝, ուր աշակերտները ներգրավված են դեռևս նյութը սովորելուց առաջ / խթանում /, նյութը սովորելու ընթացքում / իմաստի ընկալում /, նյութը սովորելուց հետո / կշռադատում/:

Համակարգը կարճ անվանում են ԽԻԿ: Այն մեզ որոշ չափով հիշեցնում է ավանդական դասի կառուցվածքը / նախապատրաստական գրույց, նոր դասի հաղորդում, ամփոփում/:

1. ԽԻԿ համակարգի առաջին փուլը խթանումն է: Այս փուլի նպատակն է՝

խթանել աշակերտների հետաքրքրությունը և ցանկությունը՝ նոր նյութը հետազոտելու ոլորտում, դրդում է աշխույժ հետաքրքրությամբ վերհիշել ուսուցանվող թեմայի շուրջ իրենց ունեցած ամբողջ տեղեկատվությունը: Սկսում են խորհել բուն թեմայի մասին, հարցեր տալիս դրա վերաբերյալ: Այս կերպ աշակերտները կարողանում են լայն ու կայուն հիմք պատրաստել՝ նոր տեղեկատվությունն ընդունելու և այն հիմնավորապես յուրացնելու համար: Ի տարբերություն ավանդականի՝ այստեղ ամենագործուն դերը աշակերտինն է, իսկ ուսուցիչն ուղղորդողի դերում է:

Բերենք խթանման փուլի մեկ օրինակ / Սասունցի Դավթի կոիվը/:

Մինչ նոր դասանյութին ծանոթանալը, ուսուցիչն առաջարկում է երեխաներին՝ մտքերի տարափով թվարկել այն ամենը, ինչ գիտեն կամ կարծում են, թե գիտեն Սասունցի Դավթի մասին՝ առանց մտահոգվելու դրանց ճիշտ կամ սխալ լինելու իրողությամբ: Այստեղ կարևորը Սասունցի Դավթի մասին նրանց ամբողջ իմացածը վեր հանելն է: Դրանք գրվում են գրատախտակին, ապա յուրաքանչյուր գրվածի շուրջ տարվում է քննարկում և մտքերի փոխանակում: Այս ընթացքում ի հայտ են գալիս նաև եղած անհամաձայնությունները: Ուսուցիչն երբեմն-երբեմն հարցեր է տալիս, թե՛ արդյո՞ք բոլորն են համաձայն առաջարկված մտքին և եթե այո կամ ոչ՝ ինչու՞: Յուրաքանչյուր պատասխանից առաջ ուսուցիչն աշակերտին մտածելու ժամանակ է տրամադրում, պատասխանելիս խրախուսում արտահայտած ինքնուրույն կարծիքները:

Մտքերի տարափ մեթոդի նպատակն է խթանել աշակերտների հետաքրքրասիրությունը նոր նյութի նկատմամբ, վեր հանել թեմայի վերաբերյալ իրենց ունեցած

տեղեկությունները: Արտահայտված տարբեր կարծիքներն ու գիտելիքները նպաստավոր պայմաններ են ստեղծում աշակերտների հետաքրքրասիրությունն ու ուշադրությունը կենտրոնացած պահելու համար: Կարող են առաջանալ նորանոր հարցեր, որոնք նույնպես կխթանեն աշակերտների հետաքրքրությունները նոր նյութի նկատմամբ: Այս փուլում էական գործոն է այն, որ ուսուցիչը հնարավորինս քիչ է խոսում՝ ասպարեզը տրամադրելով աշակերտներին:

2. Երկրորդ փուլը կոչվում է իմաստի ընկալման փուլ: Այս փուլում սովորողները հաղորդակցվում են նոր տեղեկատվության և նոր գաղափարների:

Ամենակարևորն այստեղ խթանման փուլում ձեռք բերված աշակերտների ներգրավման աստիճանի և հետաքրքրության պահպանման կարողությունն է: Բացի այդ՝ աշակերտները վերահսկում են իրենց ընկալումը, փորձում նոր ստացված տեղեկատվությունը հարմարեցնել իրենց մտքում արդեն առկա իմացություններին:

Կան մեթոդներ, որոնց օգնությամբ կարելի է աշակերտների հետաքրքրասիրությունը կայուն պահել: Օրինակ Սասունցի Դավթի կռիվը տեքստի վրա աշխատելիս կարելի է օգտագործել փոխգործուն գրառումների համակարգ՝ արդյունավետ ընթերցանության և մտածողության համար մեթոդը: Տեքստը լուռ ընթերցելիս աշակերտը մատիտով նշումներ է կատարում այն հատվածների կողքին, որոնց մասին գիտի / + նշանով / և այն հատվածների կողքին, որոնց մասին չգիտի / - նշանով /: Եթե երեխաները դժվարանում են կարդալ, ուսուցիչն ինքն է կարդում, իսկ աշակերտներն ուշադիր հետևելով տեքստին՝ նշումներ են կատարում:

Ավանդական ուսուցման ժամանակ այս փուլում նոր դասը միայն ընթերցվում է կա՛մ ուսուցչի, կա՛մ աշակերտի կողմից՝ առանց տեքստի վրա որևէ աշխատանք կատարելու: Արդյունքում՝ աշակերտը քիչ բան է հիշում կարդացածից:

3.ԽԻԿ համակարգի վերջին փուլը կշռադատման փուլն է: Այս փուլի նպատակն է՝

աշակերտների միջև ծավալել քննարկում, որի ընթացքում միմյանց հետ հաղորդակցմամբ, նրանք ծանոթանում են տարբեր գիտելիքների, պատկերացումների, մտածում դրանց շուրջ, հարցեր տալիս, մեկնաբանում, բանավիճում, հակադրվում: Արդյունքում՝ կառուցվում է սեփական իմացական դաշտը: Այս փուլում աշակերտն իսկապես յուրացնում, սեփականացնում է նոր գիտելիքը, ընկալածն արտահայտում է սեփական բառերով ու ձևակերպումներով:

Սասունցի Դավթի կոնվը տեքստը կարդալուց և նշումներ կատարելուց հետո աշակերտները ներկայացնում են իրենց գրառումները: Ապա դրանց շուրջ քննարկում է կազմակերպվում՝ ուսուցչի ուղղորդող հարցերի օգնությամբ: Անդրադառնալով խթանման փուլում մտքերի տարափի ժամանակ գրատախտակի գրառումներին՝ ողջ դասարանով համեմատում և քննարկում են այն կետերը, որոնց վերաբերյալ համաձայնություն կամ տարաձայնություններ են ի հայտ եկել: Պարզաբանվում է, թե տեքստը կարդալուց հետո փարատվեցի՞ն արդյոք նրանց կասկածները: Վերջում աշակերտներին հանձնարարվում է նկարել տեքստին վերաբերող որևէ կերպար կամ տեսարան և ցույց տալ միմյանց: Այս աշխատանքի նպատակն է՝ օգնել աշակերտին ամփոփել ուսումնասիրվող թեմայի շուրջ իր ունեցած պատկերացումները:

Ուսուցչի մասնագիտական-մանկավարժական մակարդակն արդեն համարժեք արձագանք է գտնում աշակերտների վերաբերմունքի մեջ, երբ սովորողներն իրենք արդեն ուսուցման ընթացքում դրսևորվում են որպես հավասարազոր որոնողներ ու կշռադատողներ:

Ուսուցման այս եղանակների ներդրումը նպատակ ունի ապահովելու աշակերտների աշխարհընկալման ինքնուրույնությունը, զարգացնելու նրանց տրամաբանական մտածողությունը և ստեղծագործական երևակայությունը:

Եզրակացություն

Այսպիսով, եկանք այն եզրակացության, որ քննադատական մտածողության համակարգը նպաստում է ոչ միայն ուսման արդյունավետության բարձրացմանը, այլև գիտելիքները դարձնում է կիրառելի և նպաստում ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերելու կարողությունների ձևավորմանն ու զարգացմանը: Ակտիվ ուսումնառության շնորհիվ հնարավոր է դառնում ուսման համար նպաստավոր պայմաններ ստեղծել դասարանում: Մրա շնորհիվ աշակերտները

Կկարողանան կատարել ուսումնական որոնողական աշխատանք:

___ Կկարողանան գտնել իրենց ստացած գիտելիքների և իրենց անձնական կենսափորձի միջև եղած փոխադարձ կապը, որպեսզի գիտելիքը գործնական կիրառություն գտնի:

___ Կդառնան հետազոտող, փնտրող և լուծումներ առաջադրող, որով ուսուցման սուբյեկտ-օբյեկտ մոդելը վերափոխվում է սուբյեկտ-սուբյեկտ մոդելի: Դասարանում գլխավոր դերակատարը կդառնա աշակերտը/ աշակերտակենտրոն ուսուցում/

___ Աշակերտները կկարողանան որոշել, թե զանազան տեղեկություններն ինչպես են առնչվում միմյանց հետ:

___ Կկարողանան նոր տվյալները, նոր գաղափարները տեղադրել իրենց ունեցած գիտելիքների համակարգում:

___ Կկարողանան քննադատաբար, ստեղծագործաբար և արդյունավետ կերպով իմաստավորել ցանկացած տեղեկություն:

Այսպիսով՝ քննադատական մտածողության զարգացմամբ լուծվում են և՛ կրթական, և՛ դաստիարակչական խնդիրներ: Մենք տեսանք, որ քննադատական տեխնոլոգիայի կիրառումը նպաստում է ուսման արդյունավետության բարձրացմանը, երեխաները

իրենց ստացած գիտելիքները կարողանում են կիրառել, նրանց մոտ ձևավորվում են
ինքնուրույն գիտելիքներ ձեռք բերելու կարողություններ, զարգանում է
ստեղծագործական մտածողությունը: Երեխաները դառնում են ավելի վստահ, չեն
կաշկանդվում, գնահատում են իրենց և դիմացինին, քննադատաբար են մոտենում
յուրաքանչյուր հարցադրման:

Օգտագործված գրականության ցանկ

1. Գիտամեթոդական հանդես նախաշավիղ 2. 2001, 2. 2006, 5-6. 2004
  2. Խաչատրյան Ս. Գ. , Ուսուցման ժամանակակից մեթոդների կիրառումը տարրական դասարաններում, Գ. 2006.
  3. ՀՀ ԿԳ նախարարություն, կրթական ծրագրերի կենտրոն: Կրթության ազգային ինստիտուտ: Ուսուցիչների հինգօրյա վերապատրաստումների պլան և նյութեր, 2007:
  4. Քննադատական մտածողության տեսության զարգացումը կրտսեր դպրոցում, Ծրագրեր և նյութեր, Երևան-2002
- 5.<<Բազմաբնույթ մտածողության տեսության կիրառումը կրտսեր դպրոցում>>
- Ս. Վարդանյան, Ֆ. Երիցյան, Ռ. Պետրոյան , 1998թ.

